

جنبش اجتماعی به مثابه شبکه

کلیر یانگ بلاد*

ترجمه محمود دیبایی

○ مقدمه‌ای بر جنبش‌های اجتماعی
○ دوناتلا دلاپورتا و ماریو دیانی
○ محمدتقی دلفروز
○ نشر کویر
○ ۱۳۸۳، ۴۳۲ صفحه، ۱۵۰ نسخه، ۳۵۰ تومان

درآمده است. مثلاً موفقیت یا شکست جنبش‌های ضدبارداری یا فمینیستی اغلب بستگی به توانایی جنبش برای اظهار یک هویت جمعی داشته است که با ساختارهای از پیش موجود در درون جامعه انطباق داشته باشد. تحقیق دیگری در مورد جنبش ملی گرایان در اسپانیا، جنبش حقوق مدنی در آمریکا و جنبش‌های دانشجویی غربی نمونه‌هایی را به دست می‌دهد که نشان می‌دهند شبکه‌ها و سازمان‌های اجتماعی چگونه می‌توانند تسهیل‌کننده انتشار اطلاعات و بسیج گروه‌ها باشند.

شاید مهم‌ترین سهم این کتاب، توجه آن به شبکه‌های اجتماعی و ساختار سازمانی است. اکنون تحلیل شبکه اجتماعی تا خط مقدم مطالعات در مورد جنبش‌های اجتماعی پیشروی کرده و ممکن است این جنبه به شدت فنی از نظریه «شبکه اجتماعی» برای بسیاری از دانشجویان جنبش‌های اجتماعی و هویت جمعی تازگی داشته باشد. دیانی و دلاپورتا تا مفاهیم پیچیده دخیل در این نظریه را به شیوه‌ای مناسب حال این افراد ارائه کرده و خوانندگان را به مطالعه متون انتقادی راهنمایی می‌کنند. به شکلی مشابه و ارزشمند، نویسندگان با بررسی ساختار سازمانی، اشکال سازمانی متنوع در جنبش‌های اجتماعی را نمایان کرده و توصیف می‌کنند که چگونه این سازمان در طول چرخه حیات جنبش‌ها تحول می‌یابند.

به هر حال، نویسندگان ناچار بوده‌اند به دلیل تمرکز زیاد بر روی خود جنبش‌های اجتماعی، توجه کمی را به نقش محیط بزرگتر پیرامونی جنبش‌ها در موفقیت یا شکست آنها معطوف کنند. سطوح تحلیل چهارگانه فوق، فهمی روشن را از اینکه رفتار یک جنبش اجتماعی، یا سازمان‌های درون آن، چگونه بر ظهور و پیامدهای آن تأثیر می‌گذارد ارائه می‌دهند. با این حال، گرچه مؤلفان تا حدی به تعامل بین جنبش و فضای سیاسی ای که در آن عمل می‌کند اشاره می‌کنند، اما توجه بسیار کمتری به نیروهای خارج از جنبش

حجم آثار در مورد جنبش‌های اجتماعی در طول سی سال اخیر افزایش قابل توجهی یافته و این حوزه تا بدانجا گسترش پیدا کرده که موضوعات ساختاری اجتماعی و شرایط محیطی از قبیل فرصت سیاسی را نیز در بر گرفته است. با این حال تاکنون هیچ متن مقدماتی جامعی که به شکل کارآمد و بدون ترجیح دادن یک حوزه نظری به حوزه دیگر این ادبیات را خلاصه کند موجود نبوده است. دلاپورتا و دیانی با ترکیب رویکرد محققان اروپایی و آمریکایی به جنبش‌های اجتماعی نشان می‌دهند که چگونه ساختار اجتماعی بر توسعه و میزان تداوم جنبش‌های اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

کتاب با خلاصه‌ای از چشم‌اندازهای عمده نظری که حجم غالب ادبیات جنبش‌های اجتماعی را تشکیل می‌دهند، آغاز می‌شود: بسیج منابع، فرایند سیاسی، رفتار جمعی و جنبش‌های جدید اجتماعی. قبل از آنکه نویسندگان به سراغ این پرسش بروند که «یک جنبش اجتماعی چیست؟» شمایی مختصر از هریک از این مکاتب را ارائه می‌دهند. پاسخ نویسندگان به این سؤال بر چهار عنصر اساسی تأکید می‌کند: شبکه‌های اجتماعی غیررسمی، همبستگی و عقاید مشترک، منازعه و اعتراض. نویسندگان استدلال می‌کنند که اگر قرار است پدیده‌ای را با عنوان جنبش اجتماعی در نظر بگیریم، باید تمام این عوامل حاضر باشند تا بتوان آن پدیده را از یک حزب سیاسی، گروه فشار یا هر نوع سازمان دیگر متمایز کرد.

فصل‌های بعدی با استفاده از نمونه‌هایی از جنبش‌های خاص به بررسی این چهار عنصر می‌پردازند تا روشن سازند که این مفاهیم چگونه می‌توانند اندازه‌گیری شوند و چرا اینها مفاهیمی اند که برای تعریف یک جنبش اهمیتی ضروری دارند. به این منظور، مؤلفان دست به تحلیل جنبش‌های اجتماعی خاص می‌زنند. به عنوان مثال، اهمیت نمادها با بررسی تحقیقات اخیر بر روی جنبش‌های دست راستی و زنان در اروپای غربی و آمریکای شمالی به نمایش

اکنون تحلیل شبکه اجتماعی تا خط مقدم مطالعات
در مورد جنبشهای اجتماعی پیشروی کرده و ممکن است این جنبه
به شدت فنی از نظریه «شبکه اجتماعی» برای بسیاری از دانشجویان
جنبشهای اجتماعی و هویت جمعی
تازگی داشته باشد

پاسخ نویسندگان به این سؤال که «یک جنبش اجتماعی چیست؟» بر چهار عنصر اساسی تأکید می‌کند:
شبکه‌های اجتماعی غیررسمی، همبستگی و عقاید مشترک، منازعه و اعتراض.
اگر قرار است پدیده‌ای را با عنوان جنبش اجتماعی در نظر بگیریم،
باید تمام این عوامل حاضر باشند تا بتوان آن پدیده را از یک حزب سیاسی،
گروه فشار یا هر سازمان دیگری متمایز کرد

معتوف شده است.
مطالعات نشان داده که فرصت سیاسی یک عامل حیاتی برای جنبشهای
اجتماعی است، و تعجب‌آور است که این حوزه در کتاب مورد تعمق بیشتری
قرار نگرفته است. دو مؤلف مفهوم فرصت سیاسی را در بخش مربوط به
چرخه‌های اعتراض معرفی می‌کنند. در حالی که شرایط فرصت سیاسی برای
آغاز یک موج از کنش جمعی اهمیت دارند، اما مدخلیت و کاربرد این مفهوم
به فراتر از ظهور جنبش امتداد می‌یابد. بررسی جامع‌تر مفهوم فرصت سیاسی
و مناقشات موجود پیرامون تعریف و عملیاتی کردن آن می‌توانست مفید واقع
شود.
گذشته از این محدودیتها، این کتاب یک متن مقدماتی عالی است.
مثالهای ارائه شده از جنبشهای اجتماعی خاص به منظور نمایش مفاهیم و
سازماندهی روشن و منظم حوزه مورد بررسی باعث شده است تا کتاب به
خوبی ارزش خواندن را داشته باشد. این کتاب به عنوان یک متن مقدماتی
موجز و صریح است و مفاهیمی را معرفی می‌کند که ممکن است برای

خواننده جدید باشند. اما سادگی آنها اجازه می‌دهد تا به سرعت فهمیده
شوند. ساختار کتاب خود را به سادگی با کلاسهای درسی تحصیلات تکمیلی
یا حتی کارشناسی هماهنگ می‌کند، اما کسانی بیشترین بهره را از این کتاب
خواهند برد که از پیش با چشم‌اندازهای نظری مختلف در مورد جنبشهای
اجتماعی روبرو شده و به دنبال راهی برای جفت و جور کردن قطعه‌ها در کنار
یکدیگرند. در اینجا است که این کتاب با ارائه سنتزی از تعداد زیادی از
مطالعات، تبدیل به متنی عالی می‌شود. دو مؤلف بدون پرداختن به جزئیات
خسته‌کننده توانسته‌اند عناصر اصلی نظریه‌ها را مشخص کرده و نشان دهند
که چگونه هر یک از آنها در سطوح مختلف تحلیل دارای ارزش‌ها دارند. نتیجه
حاصل، یک راهنمای مفید برای دانشجویانی است که اغلب با آثار
خسته‌کننده و حجیم در ادبیات جنبشهای اجتماعی روبرو بوده‌اند.

پی نوشت:

*Claire Yong Blood